

LIVET PÅ LANDET

UNDERVISNINGSMATERIALE
TIL 0.-6. KLASSE

Før besøget

1. Her bor Crilles

Her er Crilles og hans søster, Anna.

De bor sammen med deres mor, far, storebror og lillesøster på Nordgård i St. Magleby.

På gården bor også deres farfar, 3 karle, 2 piger og en barnepige. De er tjenestefolk. På gården har de både heste, køer, grise og høns.

Crilles har en masse pligter:

Vinter:

*Arbejde i stald og passe dyr
Gå ærinder
Hjælpe mændene på gården
Samle kvas og brænde
Hjælpe med slagting
Arbejde med kornet
Holde lys
Arbejde med uld
Reparere og lave nyt værktøj*

Sommer

*Vogte får, gæs og køer
Gå ærinder
Hjælpe mændene på gården
Samle sten
Hjælpe med fåreklipning
Lugning af mark og sprede møg
Hjælpe med høst
Plukke bær og frugt
Samle lyng og ris til koste
Samle kartofler*

Hans søster, Anna, har også pligter:

Vinter:

*Sortere ulden, karte, spinde, strikke
Håndarbejde
Arbejde med uld
Hjælpe kvinderne på gården
Passe mindre søskende
Hjælpe med slagting og bading
Samle kvas og brænde til bageovnen
Samle fjer og dun*

Sommer

*Passe fjerkræ og vogte dyr
Hjælpe kvinderne på gården
Passe mindre søskende
Hjælpe med høsten
Fåreklipning
Plukke bær og frugt
Samle kartofler*

Er der nogle ord, du ikke forstår? Skriv dem ned, og prøv at slå dem op.

Hvorfor tror du, børnene har så mange pligter?

Hvad er det for nogle pligter de har?

Hvordan er Crilles' og Annas pligter forskellige?

Har du også pligter derhjemme?

En *karl* er en ung dreng som arbejder på gården. En *pige* er en ung pige, som hjælper til inde i huset. Det var normalt for unge børn at komme ud at tjene som karl eller pige. De skulle lære, hvordan man passer godt på en gård, for en dag skulle de passe på deres egen.

2. Hvad får Crilles at spise?

Herunder kan du se, hvad Crilles får at spise på en helt normal dag.

Kl. 5: Davre	<i>Brød og øl</i>
Kl. 7: Frokost	<i>En halv sild og nykogt bygmelsgrød med surmælk</i>
Kl. 9: Mellemmad	<i>Et stykke ost og brød med øl</i>
Kl. 12: Middag	<i>Nykogt vælling og stegt flæsk</i>
Kl. 17: Mellemmad	<i>Et stort stykke smørrebrød med ost og øl</i>
Kl. 21: Nadver	<i>Nykogt gryngrød og surmælk</i>

Hvad spiser du i løbet af en dag?

I gamle dage
spiste man rigtig meget grød.
Grøden blev serveret i en stor gryde midt
på spisebordet. Man havde ikke tallerkner, så
man spiste af gryden. Man havde sin egen ske,
som var lavet af kohorn. De kunne ikke tåle at
blive vasket, så når man havde brugt den,
slikkede man den ren, og hang den op
på en krog i stuen. Hvordan spiser
du aftensmad derhjemme?

3. Lav dit eget smør

Nogle gange får Crilles lov til at hjælpe sin mor med at lave smør. Dengang havde man nemlig ikke noget supermarked, så man skulle lave alt selv. I kan faktisk nemt lave jeres eget smør.

Det skal I bruge:

2 dl piskefløde
Lidt salt
Koldt vand
Et syltetøjsglas
En ske
Evt. krydderurter

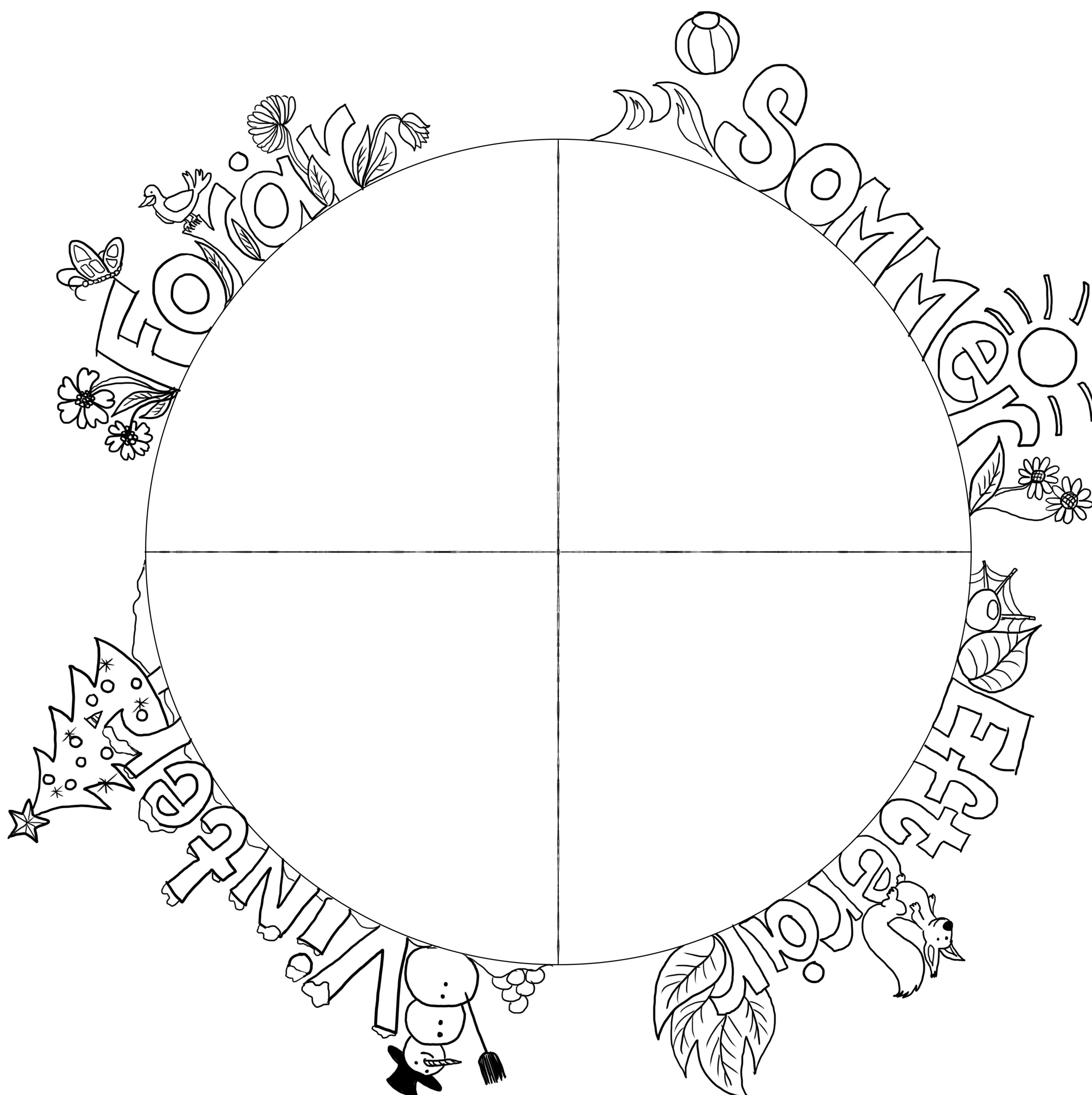
Sådan gør I:

Hæld fløden i syltetøjsglasset
Læg låg på, og ryst kraftigt indtil føden skiller
i smørkorn og kærnemælk
Hæld forsigtigt kærnemælken fra
Hæld koldt vand på smørret og ryst. Hæld vandet fra
Gentag indtil vandet er klart, og smørret er rent
Drys salt og evt. krydderurter på smørkornene
Ælt smørret med en ske

Velbekomme!

4. Et år på gården

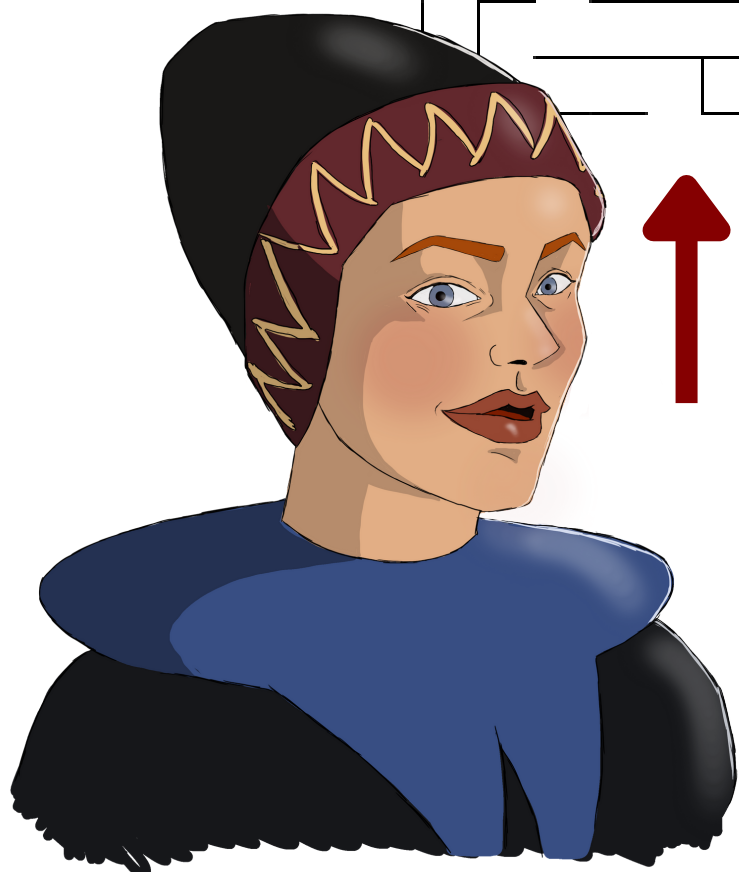
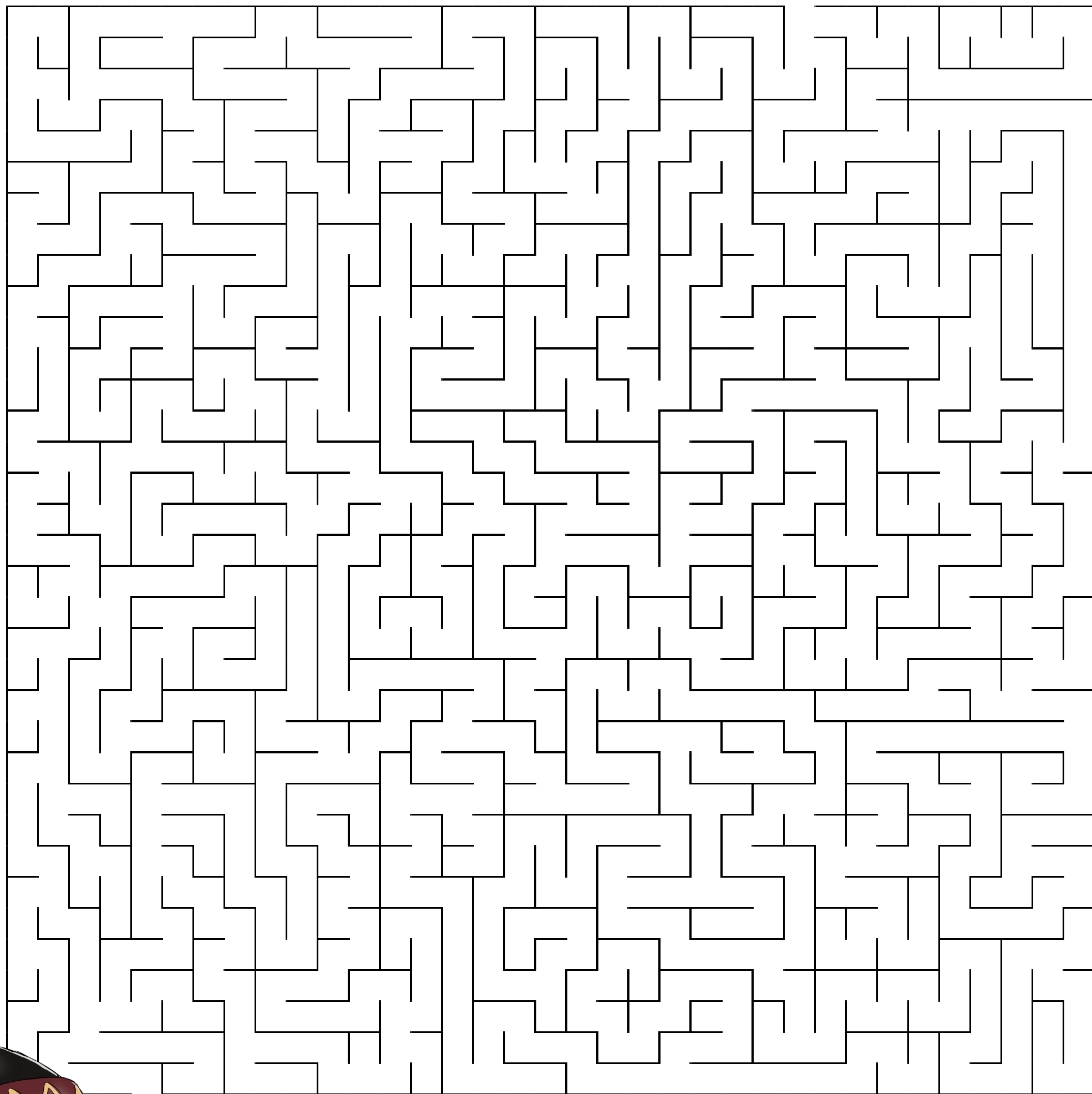
På Crilles' gård arbejder de med landbrug. Kan I regne ud, hvornår Crilles' og hans familie skal lave de forskellige arbejdsopgaver?

Spinde	Støbe lys	Klippe får
Sprede møg	Høste korn	Slagte
Pløje og så	Tærske	Handle på marked

5. Hjælp amagermor ind på torvet

Crilles' mor er kommet for sent op, og hun kan ikke huske den rigtige vej ind til torvet. Kan I hjælpe hende?

6. Marken er mejet

Om efteråret skal Crilles familie høste. Crilles glæder sig til at blive færdig med høsten, for så skal de holde høstfest. Til høstfesten skal de spise en masse mad, synge og danse. Crilles yndlingssang er *Marken er mejet*.

1. Marken er mejet, og høet er høstet,
kornet er i laderne og høet står i hæs.
Frugten er plukket og træet er rystet,
og nu går det hjemad med det allersidste læs.
//: Rev vi marken let,
det er gammel ret,
fuglen og den fattige skal også være mæt. ://

2. Loen vi pynter med blomster og blade,
vi har georginer og bonderoser nok.
Børnene danser allerede så glade,
alle vore piger står ventende i flok.
//: Bind så korn i krans,
hurra, her til lands
slutter høsten altid med et gilde og en dans. ://

7. Blindebuk

Det er ikke kun Crilles og hans søskende, der leger. Også deres forældre og de andre voksne mennesker leger, når de holder fest. Her ser I et billede fra en fest i St. Magleby i 1800-tallet. På billedet leger de blindebuk – en leg som I sikkert selv kender.

8. Ude at tjene

Da Crilles storebror, Gerhardt, var 10 år gammel, skulle han ud og tjene. At tjene betyder, at man skal bo på en anden gård langt væk for at arbejde. Den fortælling, I skal høre nu, er fra Gerhardts dagbog.

Efterhånden som Børneflokken steg derhjemme, var det svært nok at rumme dem alle, især kunde det knibe at have dem omkring Nederbordenden af den favnelange, gamle, knastrede Langbord, det var heller ikke altid saa let en Sag at skaffe saa meget i Fadene, at alle de forslugne Munde hver Dag kunde mættes, [...] og efter megen Snakken frem og tilbage i Familiealkoven blev det bestemt, at en af Knægtene skulde til Foraaret ud at tjene, og som det nu var, traf Loddet mig. Min fremtidige Husbond blev en større Gaardmand i Fly, Frederik Olsen med sin skrappe Kone Anna. Jeg har endnu i min Besiddelse det blaamalede Hyrdeskrin, som Mor og jeg bar imellem os til mit nye Hjem. Store Sager var der ikke i det lille Skrin, et Par Strømper og et Par ekstra Benklæder; et lille Kræmmerhus med en halv Snes Rosiner og en Knald brun Sukker fandt jeg i en Læddike i Skrinet, da Mor havde sagt mig sit Farvel. [...]

Naar jeg nu tænker tilbage, maa jeg undre mig over alt det, der virkelig kunde bydes og kræves af et ukonfirmeret Barn. Jeg maatte op med alle de voksne Kl. halvfem om Morgen. Det var Husbonden selv, der kaldte, og hans Stemme taalte ingen Dvælen i Dynerne, og klokken kunde blive baade 10 og 11 om Aftenen, før jeg dødtræt fik Lov til at krybe i Seng igen. [...] Og det hver eneste Dag, Søgn og Hellig. Der var for en Hyrdedreng overhovedet ingen Forskel paa Søndag og Hverdag, altid var man i strakt Løb fra den ene Markende til den anden.

Det sværeste, der blev mig budt i denne Tjeneste, var mit Arbejde ved en mekanisk Smørkærne, der var installeret i Gaardens Mælkekammer, og som dreves rundt ved et stort Svinghjul, som jeg Purk skulde holde i en stadig roterende Bevægelse. [...] Den var omtrent af en voksen Mands Højde, jeg maatte staa paa en Skammel for overhovedet at kunne naa Haandsvinget, der skulde føres rundt uafsladeligt uden Ophør for at piske Smørret frem. Naar jeg havde gjort en halv Snes Omdrejninger, drev min Skjorte af Sved.

Om jeg standsede et Øjeblik for at puste eller tørre den nedløbende Sved bort fra Brynene, var Anna strax over mig, det gik jo ikke an at standse midt i Arbejdet, saa blev Fløden kold og Kærningen mislykkedes. Jeg græd i Smug de afmægtigste Taarer, men her hjalp inden kær' Mor, Arbejdet maatte føres til Ende, og det kunde sommetider vare timelænge, før Smørret viste sig, og jeg kunde faa min Afsked. Dette gentog sig omtrent daglig. Der er aldrig blevet budt mig strengere Arbejde; det sortnede for min Øjne og mine Lunger gik som en Blæsebælg; men jeg vilde ikke gi mig, selv om det knagede i mine Sideben.

Man vil forstaa, at jeg var glad, da Sommertjenesten var tilende, og jeg atter vendte tilbage til mit Hjem i Aakjær med 18 blanke Kroner i min fregnede Haand som Udbyttet af al min salte Sved. Det var mig en bitter Skuffelse, at Far, da jeg kom hjem, tog alle de 18 Kroner og bare gav mig en eneste tilbage igen. Jeg gjorde mig vistnok adskillige Tanker, da jeg stod med denne ene Krone i Haanden som eneste Vederlag for tre Fjerdingaars endeløse Slid blandt fremmede. Min Far havde jo saa mange Munde at sørge for, og snart skulde der jo ogsaa tænkes paa min Konfirmationstrøje eller endnu mere paagaaende Fornødenheder, og min Far var vel i denne Sag, som Forældre den Gang i Almindelighed var.

Forberedende opgave

I ved nu rigtig meget om livet på landet i 1800-tallet, og I ved, hvor meget der har ændret sig. Nu skal I gå hjem og finde ting hjemme hos jer, som man ikke havde i gamle dage.

Hvilke ting havde man ikke i gamle dage?

Hvorfor havde man ikke de ting? Hvad havde man i stedet for?

Efter besøget

1. Ordkryds

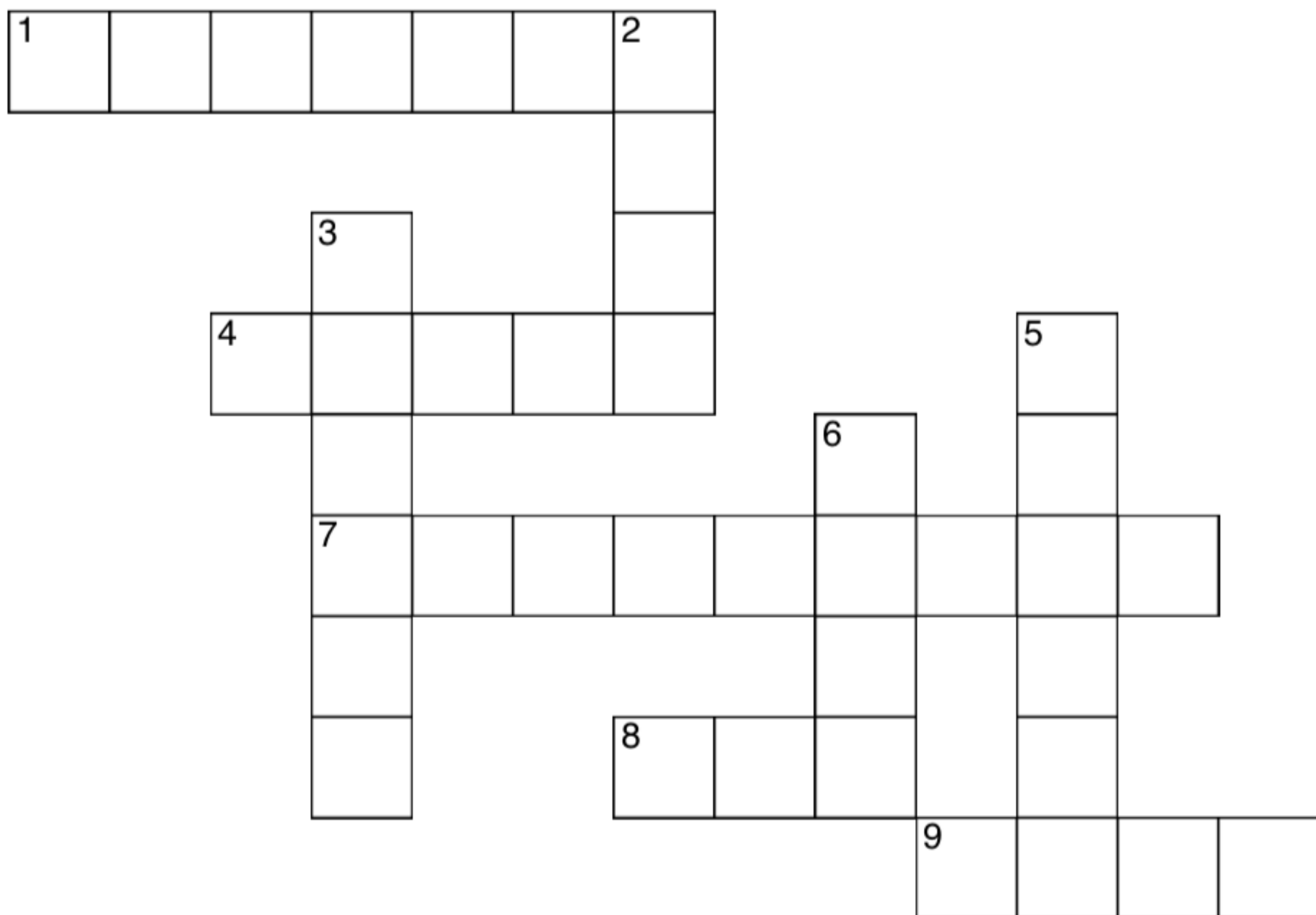
Nu håber jeg, at I har lyttet godt efter ude på museet, for nu skal I finde nogle af de specielle ting, man havde på gården i gamle dage.

B D A W L G L Y M A B M V Q E
R C R R B Y N J P R U Ø U M N
U B A Å X G V F Ø T X D G B R
D K P F G G M N G D H D G E Æ
E B X F C E D P Ø L D I E A K
K W L S M T D L N G V N O E R
I T N R A R K N E W O G T W Ø
S G V J W A K V O M R Q Q K M
T P T D N K O W Q B E B I P S
E O O D T K T I F H E R N Q Z
B H E A L M A N G L E B R Æ T
U H Z A Z I W K U F F D E D P
S P I S E K A M M E R C U L B
N V O E D N Æ R B F O X O Z G
A M A G E R H Y L D E V D U Y

Alkove	Amagerhylde	Bondegård
Brændeovn	Brønd	Brudekiste
Karl	Manglebræt	Mødding
Ølkande	Pibe	Plov
Smørkærne	Spisekammer	Vugge

2. Kryds og tværs

Nu håber jeg, at I har lyttet godt efter ude på museet, for nu skal I finde nogle af de specielle ting, man havde på gården i gamle dage.

Vandret

1: en bunke møg på gårdspladsen

4: et sted hvor man fik vand

7: den mændende spyttede tobak i

8: amagerbønderne var gode til at dyrke den her grøntsag

9: det vigtigste dyr på gården

Lodret

2: en ret man fik flere gange om dagen

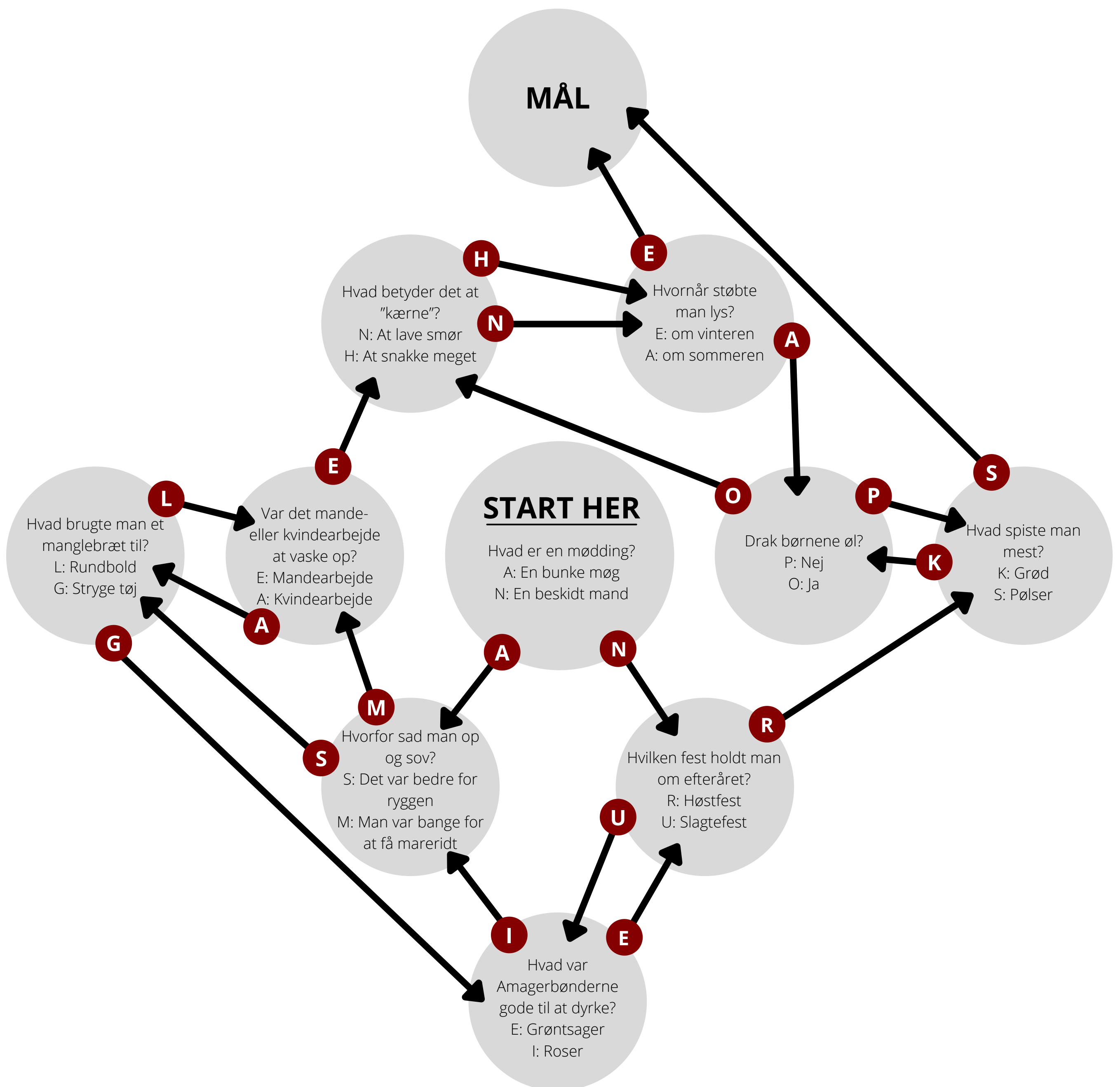
3: gammeldags sko

5: en seng i et skab

6: en dreng der arbejdede på gården

3. Test din viden!

Nu hvor du har besøgt Amagermuseum, ved du sikkert rigtig meget om livet på landet. Så nu er du også klar til en lille test... Det gælder om at følge pilene og samle de rigtige bogstaver.

Kontrolord:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

4. Genstande

Genstande kan fortælle rigtig meget om, hvordan man levede i gamle dage. Det kalder man for kilder. Kilder fortæller historier om fortiden – man skal bare lære, hvordan man får dem fortalt.

Beskriv din genstand

Er der noget særligt ved den?

Hvad blev den brugt til?

Blev den brugt sammen med noget andet?

Hvem har lavet den?

Hvor gammel er den?

Kan vi stadig bruge den?

Hvad kan genstanden fortælle?

Jeg elsker
kilder!

5. På jagt efter historien

Man forbinder ofte historie med noget, man læser om i bøger eller ser på museer. Men faktisk kan man finde spor efter historien mange steder. I har nu lært en masse om livet i St. Magleby i 1800-tallet – kan I finde spor efter gamle dage i jeres by?

Hvad har I taget billede af?

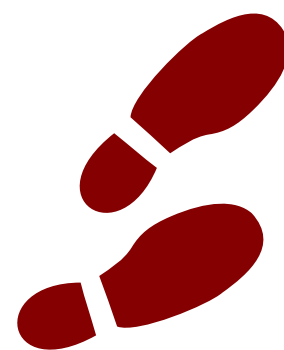
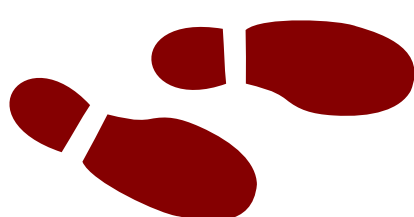
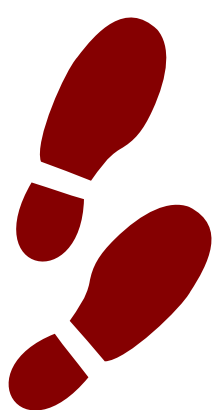
Er det gammelt?

Kan man så hvor gammelt det her?

Hvem har boet her/brugt stedet?

Har det ændret sig?

Hvad bliver det brugt til nu?

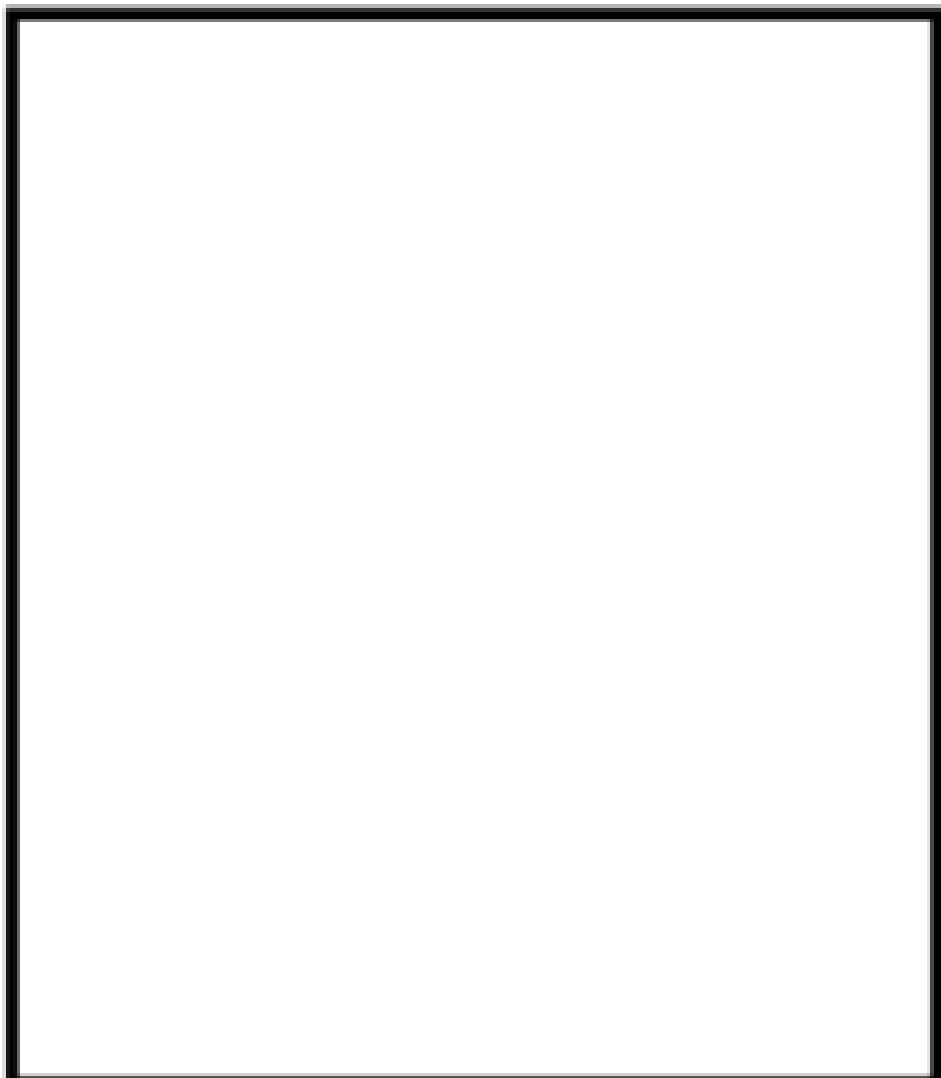
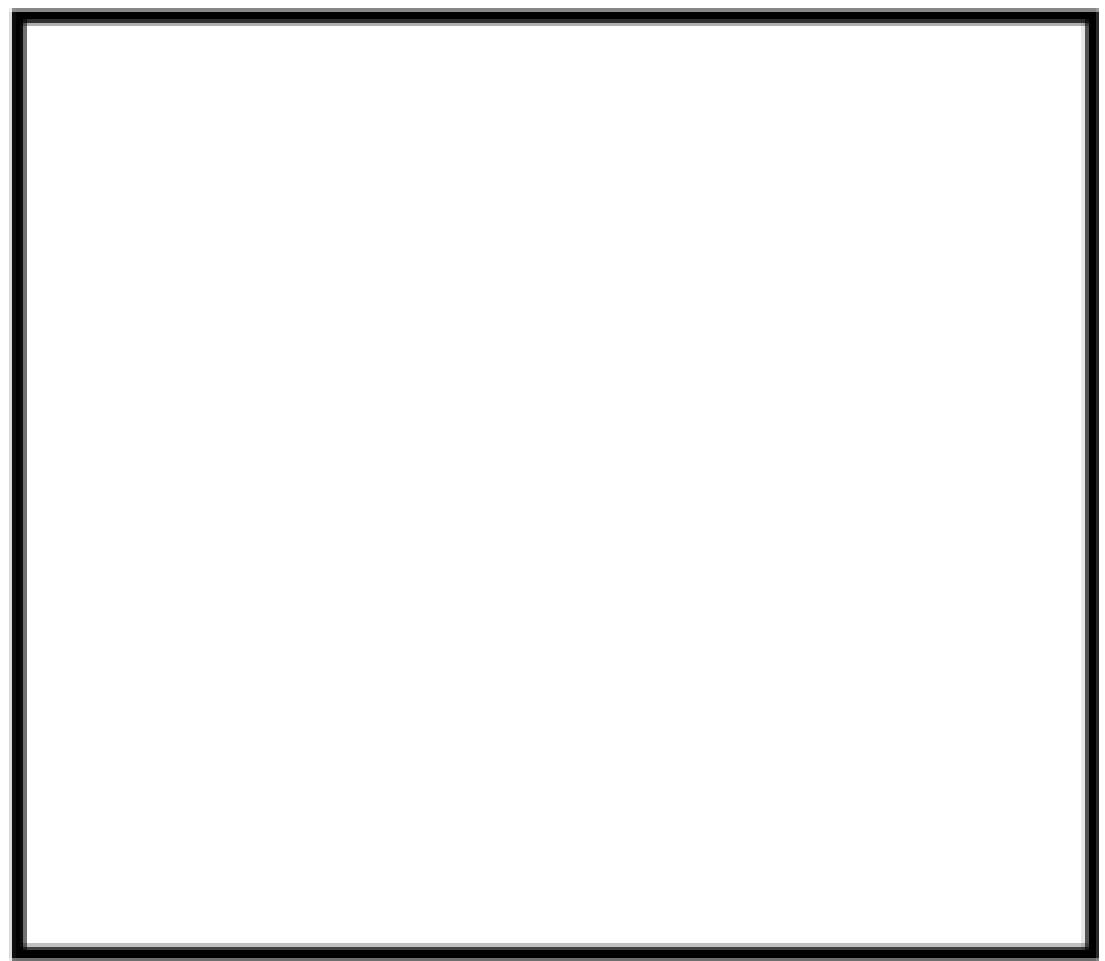
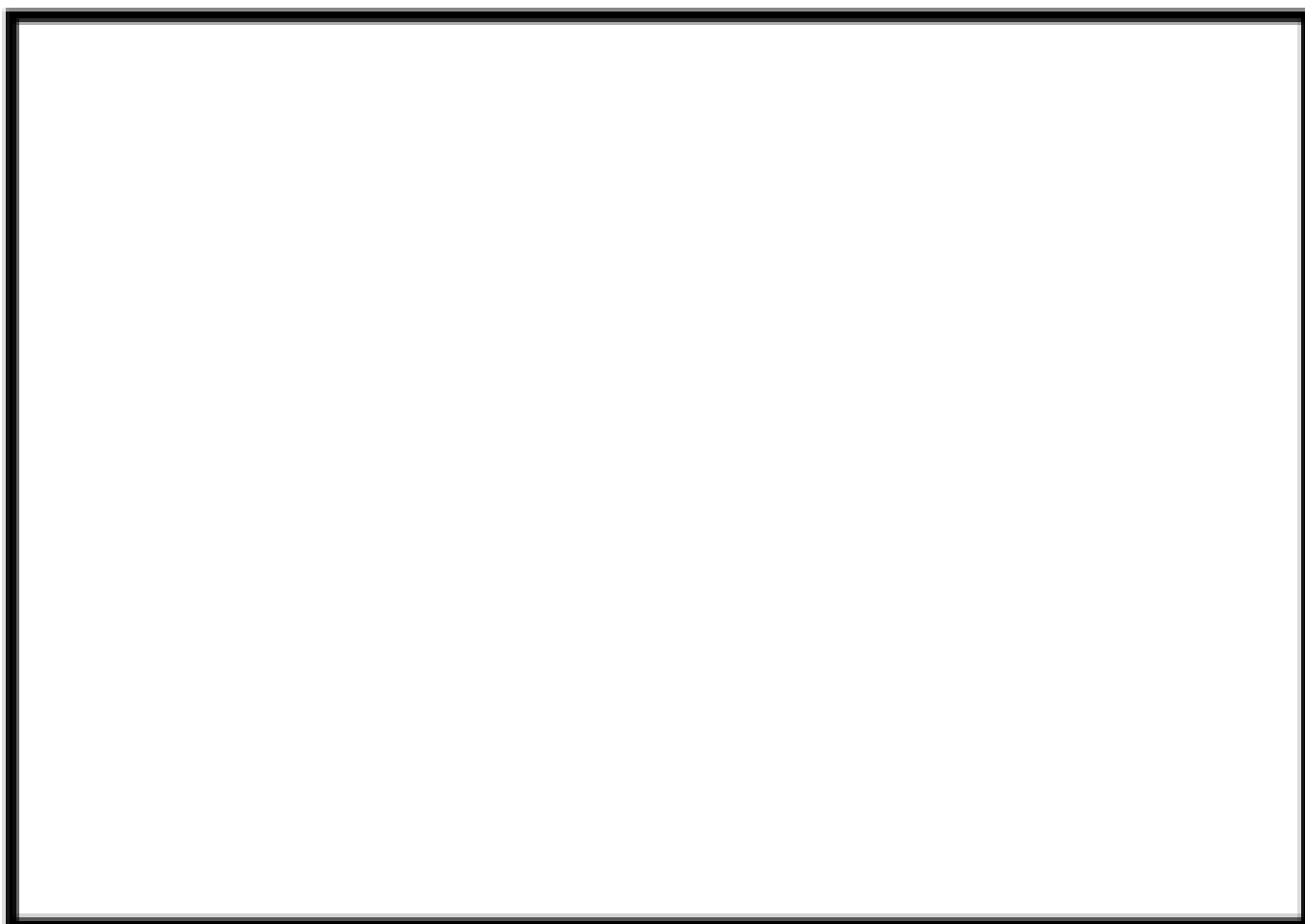

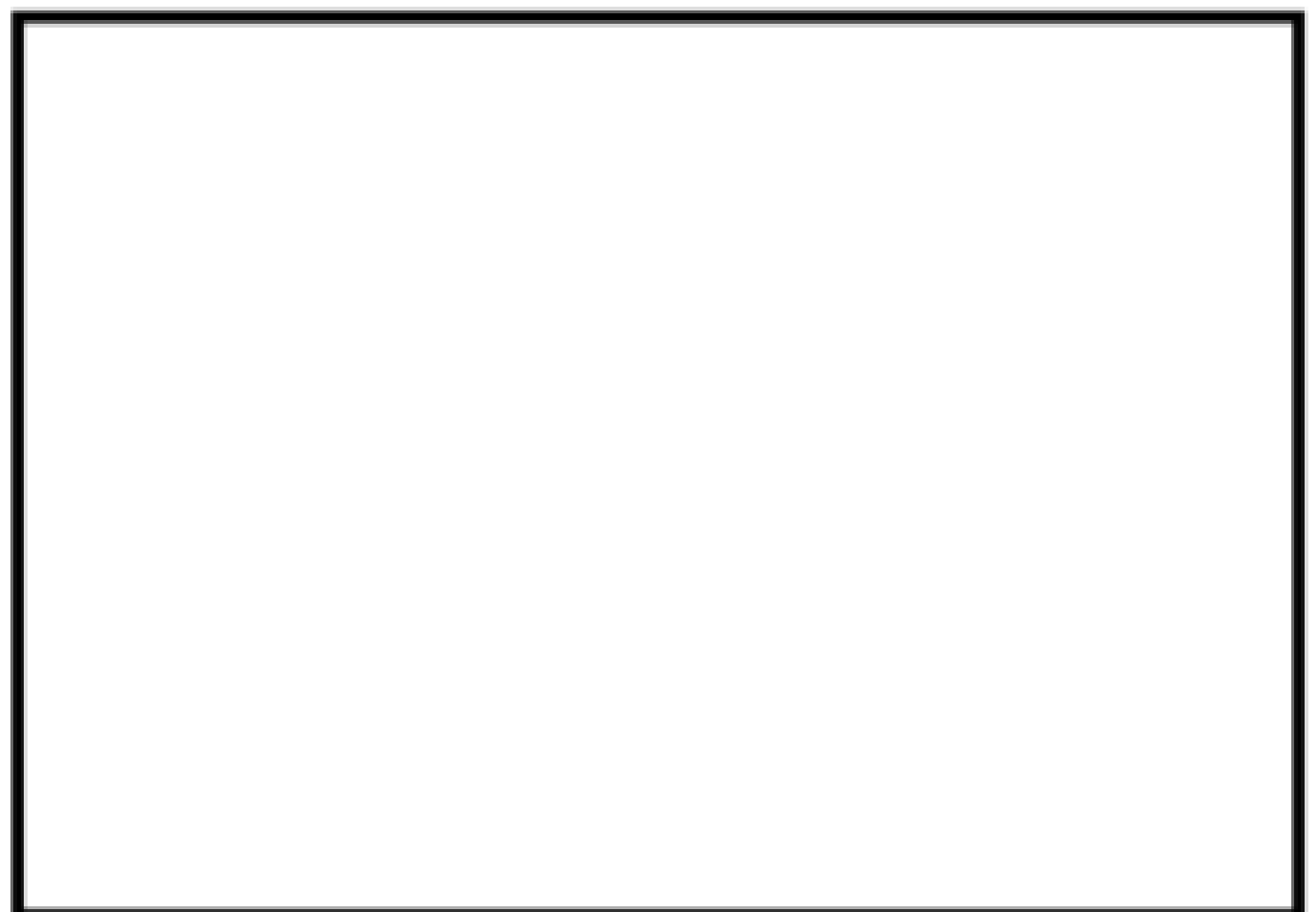
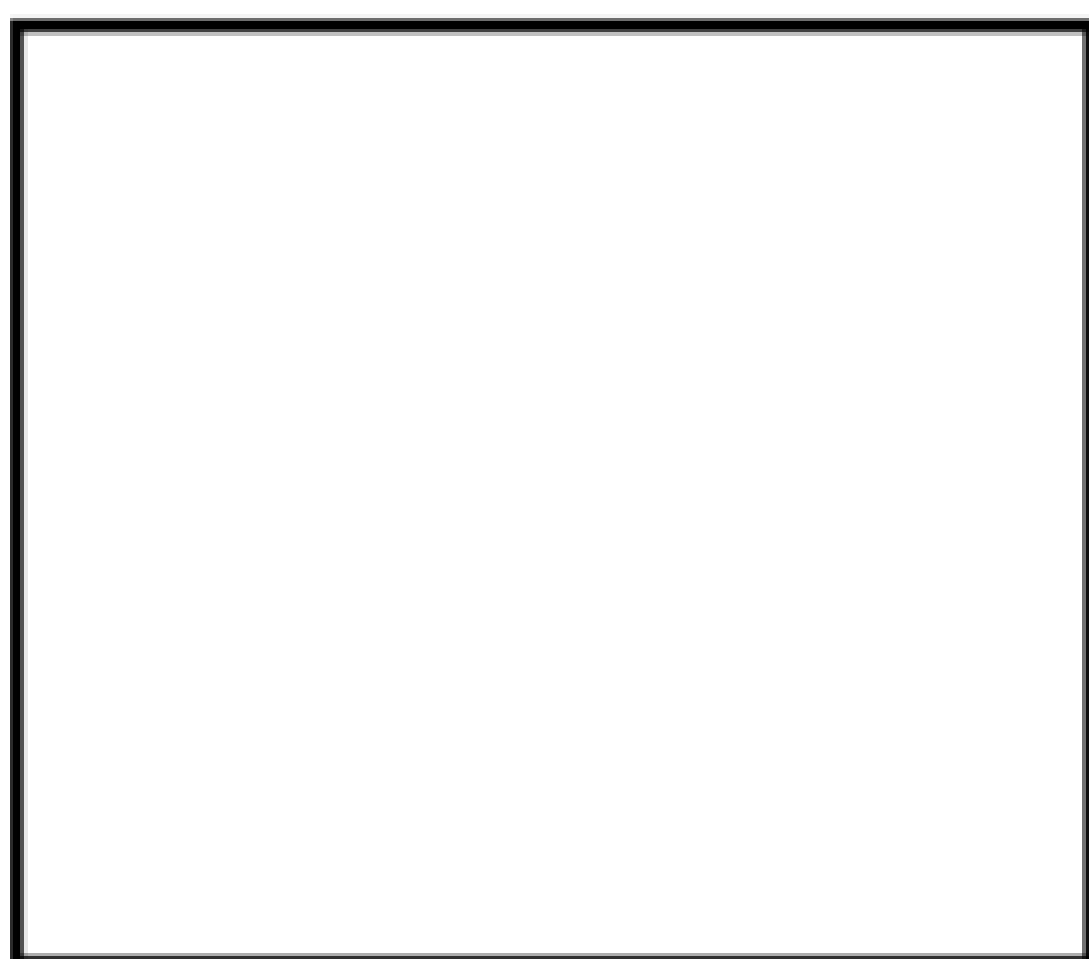
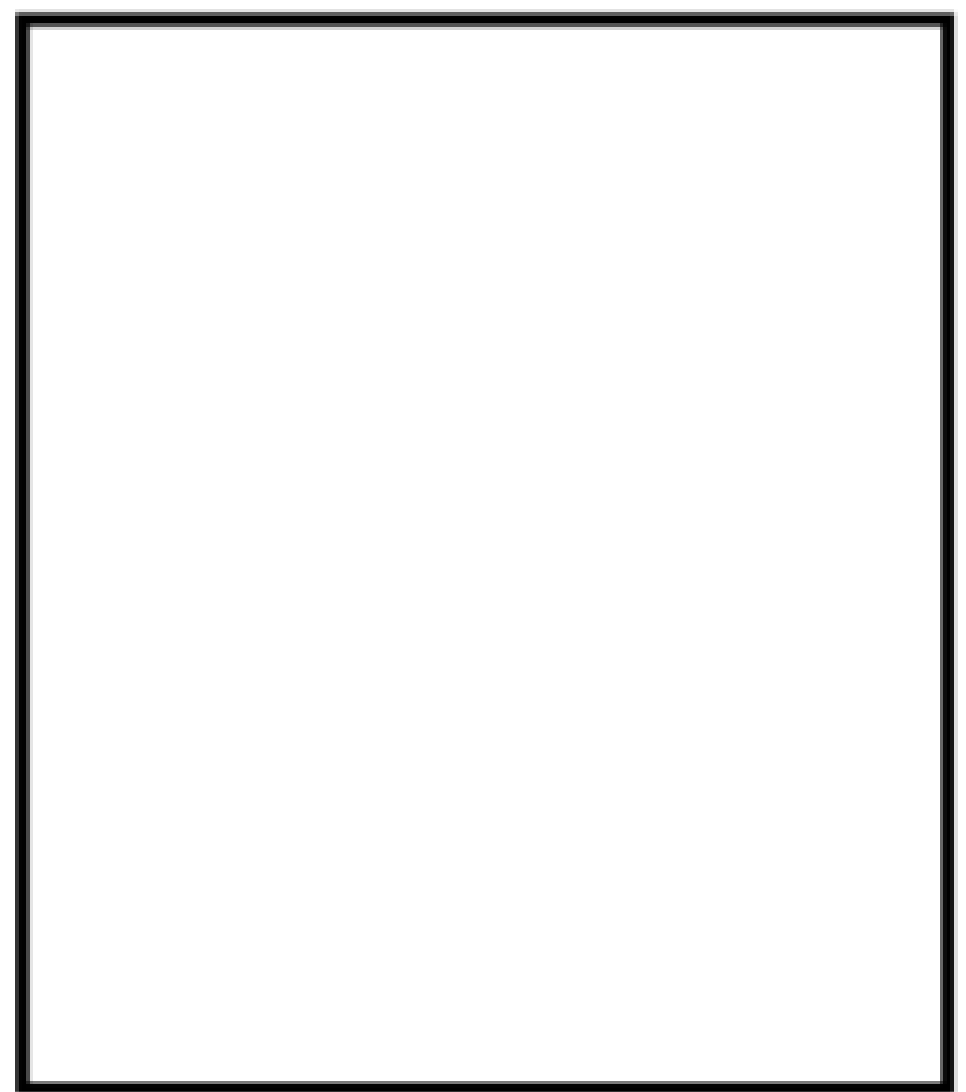
Afsluttende opgave 1

Tegneserie

Nu har I hørt en masse om Crilles og hans familie og har også været ude på Amagermuseet og hørt flere historier om, hvordan det var at leve på en gård på Amager i 1800-tallet. Som afslutning skal I nu lave jeres egen tegneserie, som fortæller om en helt normal dag i Crilles' liv.

Overskrift: _____

Afsluttende opgave 2

Kildearbejde

Nu har I hørt en masse om Crilles og hans familie og har også været ude på Amagermuseum og hørt flere historier om, hvordan det var at leve på en gård på Amager i 1800-tallet.

Karakteren Crilles og hans familie er baseret på en rigtig familie, som boede på Nordgård i St. Magleby i 18-1900-tallet. Den "rigtige" Crilles blev som gammel interviewet om sine barndomserindringer. Det kalder man en kilde.

Livet på Nordgård

Interview med Crilles Peter Petersen født 7. november 1898 på Nordgaard, Store Magleby. Forældre: Peter Jan Petersen, f. 6/3 1869 i Tømmerup og Karen Marie f. Steffensen, f. 1874 i Tømmerup. Forældrene giftede sig omkring 1895. Crilles Peter Petersen giftede sig i 1922 med Elisabeth Margrethe født Svendsen, født 1/6 1901 på Alleenlyst, Store Magleby.

Arbejdet på gården

Da CP var barn, bestod gårdens hushold af forældrene, 4 børn, fasteren så længe hun levede, 2 karle, 1 dreng på 16-17 år, en pige i marken, 1 pige inde, og en barnepige, da børnene (CP og hans søskende) var små. Alle de her nævnte boede på Nordgaard. De havde altså både kost og logi der. Tjenestefolk ansattes for 1 eller 1/2 år ad gangen. I CPs seneste tid kun for 1 måned ad gangen. Det var skiftedag majdag og novemberdag. Havde man ingen tjenestefolk, kunne man henvende sig på fæstekontoret i Lars Bjørnsstræde. I CPs fars tid var der mange svenske karle og piger på Amager.

Man brugte også for det meste svenske heste. Det var små raske heste, der tillige var meget nøjsomme. Man brugte også islandske og polske heste. Fra Tyskland fik man de større heste - oldenburgerne.

CP bliver spurgt, hvad en karl eller pige fik i løn, for eksempel i 1915.

CP kan ikke huske det, men konjunkturerne begyndte først at stige efter 1. verdenskrig, indtil da var kronen i pari. Så begyndte alt at stige.

Husmændene fik efter 1. verdenskrig 6 kr. om ugen på egen kost og logi.

Arbejdsdagen var på 12 timer, fra 6 morgen til 6 aften. Man havde dog middagsstunder og hviletider. Lønnen steg hurtigt til 9 kr. om ugen.

Omkring 1915 stod man op kl. 5 om morgenen både sommer og vinter. Der skulle ordnes i stalden inden man gik ud i marken. Staldarbejdet varede ca. 1 time.

Om sommeren var man i marken kl. 6. Om vinteren, hvor man ikke kunne se så meget, kørte man til stranden efter tang. Det brugte man til at lægge over kulerne.

Kulerne stod i en lang række i gamle dage. De var ca. 1-2 spadestik dybe og knap en meter brede. Her blev produkterne lagt ned og der dækkedes til med halm og græstørv. Ved hårde vintre lagde desuden et lag tang ovenpå. Man har i hele CPs liv brugt at lægge tang øverst om vinteren.

Kl. 6 fik man morgenkaffe, d. v. s. mælk, kaffe, franskbrød og rugbrød. Man har ikke på Nordgaard kendt til for eksempel grød.

Kl. 8 eller 8.30 fik man formiddagskaffe. Kl. 12 spistes middagsmad, og derefter havde man ca. 1 times hvil. Inden man gik ud i marken igen, serveredes eftermiddagskaffe med et stykke kandis til. Sommetider fik man også kaffe senere på eftermiddagen.

Raske folk, som man kom godt ud af det med, skulle have det godt, derfor vankede der af og til lidt ekstra. Det var store ting, når faderen og moderen kom hjem fra torvet med en pakke cigaretter til karlene. Så viste karlene til gengæld også lidt god vilje en anden gang.

Man kunne godt skifte plads efter 1 måned, hvis man var ked af pladsen. På Nordgaard havde man dog sine tjenestefolk længe.

I CPs tid havde man kun aftaler for en måned ad gangen. Det var dyrt at have tjenestefolk.

CP mener, at det i 1917 kostede 1200 kr. pr. måned + kost og logi for en karl eller en pige. (Det kan i hvert fald ikke passe, og det stemmer slet ikke overens med tidligere oplysninger. Der kan eventuelt være tale om 1200 kr. pr. år, men det er kun rent gæt fra min side. -bj)

Interviewet er foretaget af stud. mag. Birgit Jensen

Er der nogle ord, du ikke forstår? Skriv dem ned, og prøv at slå dem op.

Hvem er kildens fortæller?

Kan I finde nogle forskelle mellem det I har læst, og det I har lært tidligere? Skriv nogle eksempler ned på de forskelle I finder.

Hvorfor er det forskelligt?

Betyder det, at det I har lært tidligere er forkert?

Når Crilles fortæller, husker han tilbage på sin barndom.
Kan I huske alt hvad I lavede, da I var små?